

УДК 664(477)

Краснолуцька О.В.

аспірантка

Хмельницького національного університету

Krasnolutska Olena

graduate student

Khmelnytsky National University

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF FUNCTIONING AND TRENDS OF ORGANIZATIONAL DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано сучасний стан харчової промисловості як пріоритетної та стратегічно важливої галузі для вітчизняного ринку. Проаналізовано динаміку основних показників харчової галузі, які дають змогу уявити загальну ситуацію, що склалася в Україні, на основі інформації Державної служби статистики України. Зокрема, проаналізовано обсяг реалізованої продукції харчової промисловості підприємствами України у 2017–2018 рр. та динаміку індексів виробництва продукції харчової промисловості за 2007–2018 рр. Проаналізувавши сучасний стан харчової промисловості України, виокремлено низку проблем, які перешкоджають більш ефективному розвитку цієї галузі в сучасних умовах. Зазначено низку заходів для організаційного розвитку підприємств харчової промисловості в умовах невизначеності.

Ключові слова: харчова промисловість, обсяги виробництва, організаційний розвиток, індекси виробництва, умови невизначеності, інноваційний розвиток.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализировано современное состояние пищевой промышленности как приоритетной и стратегически важной отрасли для отечественного рынка. Проанализирована динамика основных показателей пищевой отрасли, которые дают возможность представить общую ситуацию в Украине, на основании информации Государственной службы статистики Украины. В частности, проанализированы объем реализованной продукции пищевой промышленности предприятиями Украины в 2017–2018 гг. и динамика индексов производства продукции пищевой промышленности за 2007–2018 гг. Проанализировав современное состояние пищевой промышленности Украины, выделен ряд проблем, препятствующих более эффективному развитию этой отрасли в современных условиях. Указан ряд мер по организационному развитию предприятий пищевой промышленности в условиях неопределенности.

Ключевые слова: пищевая промышленность, объемы производства, организационное развитие, индексы производства, условия неопределенности, инновационное развитие.

ANNOTATION

The article analyzes the present state of the food industry as a priority and strategically important branch for the domestic market. The food industry of Ukraine is of great importance, because over the years the industry holds one of the first places in the structure of industrial production in Ukraine and produces almost one fifth of the total output of industrial products for the country's economy, while the enterprises of this sector provide industry development, provide the society with a stable release of competitive products and form food security of the country. The dynamics of the main indices of the food industry is analyzed, which gives an opportunity to present the general situation in Ukraine based on the information of the State Statistics Service of Ukraine. In particular, the volume of sold food products by enterprises of Ukraine in 2017-2018 years and the dynamics of indices of food industry products pro-

duction for 2007-2018 were analyzed. After analyzing the current state of the food industry in Ukraine, a number of problems have been identified that impede the more effective development of this industry in modern conditions. It should be noted that the main obstacles to the organizational development of the food industry in terms of increased production are the inadequate efficiency of agricultural markets, the monopoly of some trading companies, the poor quality of raw materials, including end products, the mismatch of foodstuffs standards to European and international practices, ineffective the system of granting loans, subsidies, the high degree of wear and tear of the material and technical base and the low level of innovation innovations in enterprises. Also, a number of measures are indicated for the organizational development of food industry enterprises in the conditions of uncertainty. The main ones are: insignificant investment attractiveness; Reducing the supply of raw materials from agriculture, on which the price and quality of products depend; the price of the rent for agricultural land; climatic conditions; outdated equipment and imperfect raw material handling equipment; non-compliance with international quality standards; dependence of export of Ukrainian products on demand in foreign markets; lack of financial resources.

Key words: food industry, volumes of production, organizational development, indices of production, conditions of uncertainty, innovative development.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За умов невизначеності та підтримки економічного стану країни необхідно реалізовувати та розвивати основні галузі країни. Харчова промисловість займає лідируючі позиції і може забезпечити конкурентоздатність української продукції не лише на вітчизняному ринку, а й на зовнішньому. Саме тому необхідно провести діагностику організаційного розвитку цієї галузі та прийняти заходи щодо усунення причин її занепаду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженням стану харчової промисловості, основних проблем, з якими стикаються українські підприємства, та методів поліпшення функціонування цієї галузі займалися багато вчених, як зарубіжних, так і вітчизняних. Значний внесок у дослідження проблеми теоретико-методологічного та прикладного забезпечення ефективного розвитку й управління підприємствами переробної промисловості та її базової ланки – харчової промисловості зробили такі вітчизняні вчені-економісти,

як П. Борщевський, Н. Бутенко, Н. Грішина, Л. Дейнеко, О. Дацій, В. Ємцев, А. Заїнчковський, В. Ільчук, П. Прядко, М. Сичевський, Л. Чернюк.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану харчової промисловості України та виявленні основних проблем, що заважають організаційному розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасних умовах проблемам розвитку промисловості надається першочергове значення та є одним із національних пріоритетів. Структурно продовольче забезпечення включає виробництво, розподіл, обмін і споживання продуктів харчування на всіх сегментних зрізах, зокрема ключова роль відводиться сільському господарству і харчовій промисловості, які в сукупності формують агропромисловий комплекс та ринок продовольчих товарів. Харчова промисловість для нашої країни є важливою сферою, що може задовольнити потреби не лише внутрішнього споживання, а й є поставачальником продуктів харчування на світові

ринки. Харчова промисловість, задіяна у формуванні експортного потенціалу нашої держави, може позитивно впливати на економічне зростання України, є пріоритетом у забезпеченні економічної безпеки держави і досягненні високої національної конкурентоспроможності країни. Також потрібно зазначити, що важливість харчової промисловості для економіки нашої країни зумовлена обсягом податкових надходжень, які вона забезпечує.

Саме тому провідна роль у складі переробної промисловості належить саме харчовій галузі, оскільки її функціонування спрямовується на переробку сільськогосподарської сировини.

Загалом, з огляду на важливість для всього агропромислового комплексу, харчова галузь є своєрідним «локомотивом» економіки нашої держави й її розвитку та включає в себе сукупність господарюючих суб'єктів, діяльність яких спрямовується на задоволення потреб населення в продовольстві, важливість якої полягає у тому, що продукція, яка виробляється харчовими підприємствами, належить до товарів першої необхідності, тому користується постійним попитом. Харчова промисловість об'єднує у сво-

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції харчової промисловості підприємствами України за 2017–2018 рр., млн грн

№ п/п	Вид продукції	2017		2018		Частка обсягу РП, %	
		обсяг реалізованої продукції	обсяг продукції, реалізованої за кордон (млн грн без ПДВ та акцизу)	обсяг реалізованої продукції	обсяг продукції, реалізованої за кордон (млн грн без ПДВ та акцизу)	2017	2018
	Промисловість	2153031,3	596313	2508579,5	682022,3	100	100
1.	Переробна промисловість	1400214	517745,5	1636893	594272,4	65,03	65,25
1.1.	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	451114,8	122003,2	504332,4	135342,8	20,95	20,10
1.1.1	Виробництво харчових продуктів	380695,6	110019,8	422730,5	125272,6	17,68	16,85
	м'ясо та м'ясні продукти	62921,8	1127,2	75160,6	2205,4	2,92	3,00
	олія та тверді жири	115350	79628,6	132746,4	88918,4	5,36	5,29
	риба	3782,2	972,1	4853,6	509,9	0,18	0,19
	фрукти і овочі	13142,5	3668,7	15680,6	3910,7	0,61	0,63
	молочні продукти	51561,5	4253,9	57638,6	4285,6	2,39	2,30
	хліб, хлібобулочні і борошняні вироби	306998,6	3080,5	33733,7	1019,9	14,26	1,34
1.1.2	Напої	46902,4	3184,7	55394	3519,9	2,18	2,21
1.1.3	Тютюн	23516,8	8798,7	26207,9	10250,3	1,09	1,04
1.2	Інші підгалузі переробної промисловості	949099,2	395742,3	1132560,6	458929,6	44,08	45,15
2.	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	313824,8	77122,3	380828,1	85105,7	14,58	15,18
3.	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	416616,6	-	465276,5	-	19,35	18,55
4.	Водопостачання: каналізація, поводження з відходами	22375,9	-	25581,9	-	1,04	1,02

ему складі десятки підгалузей, основними серед яких є: цукрова, молочна, олійно-жирова, хлібопекарська, кондитерська, м'ясна, спиртова, лікєро-горілчана, пиво-безалкогольна, тютюнова та низка інших.

Глобальний попит на продовольство продовжує зростати, зокрема росте й потреба в експорті продуктів харчування, тому вітчизняні підприємства харчової промисловості поклика-

ні прискорено інтегрувати свою діяльність не лише в європейській, а й у світогосподарській простір. Саме тому нами запропоновано розглядати харчову промисловість як зразкову для організаційного розвитку підприємств за умов невизначеності.

Харчова промисловість займає друге місце за обсягами реалізованої продукції. У 2016 р. обсяг реалізованої продукції харчової промисловості становив 381,4 млрд грн (21,6% всього обсягу в промисловості), з яких було експортовано продукції на 91,4 млрд грн (19,6% до обсягу промислової продукції, реалізованої за межі країни) (табл. 1) [1].

Із табл. 1 видно, що у загальній структурі за обсягами реалізованої продукції переробна промисловість займає майже с усієї промисловості нашої держави і в 2017 р. становила 65,03%, а в 2018 р. – 65,25%. Добувна промисловість зростає в 2018 р. порівняно з 2017 р. на 0,6% і становила 15,8%. Постачання електроенергії, газу, пари в 2018 р. становило 18,55%. Найменшу частку в структурі промисловості займає водопостачання: у 2018 р. – 1,02%. Наочно зобразимо це на рис. 1.

У структурі переробної промисловості частка виробництва харчових продуктів у 2017 р. становила 17,68%, а включаючи напої і тютюнові вироби – 20,95%, що становить близько 1/5 частини всієї промисловості нашої країни. У 2018 р. обсяг реалізованої продукції харчової промисловості становив 422 730,5 млн грн, або 16,85% від обсягу всієї реалізованої промислової продукції (рис. 2), у тому числі обсяг харчової про-

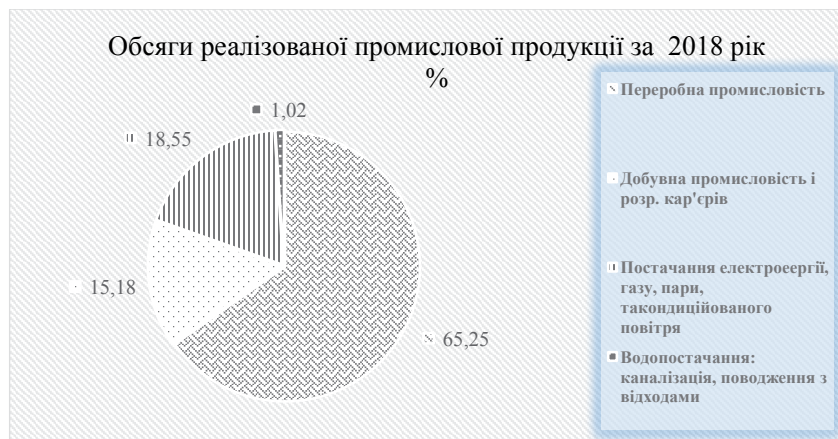

Рис. 1. Обсяги реалізованої промислової продукції за 2018 р., %

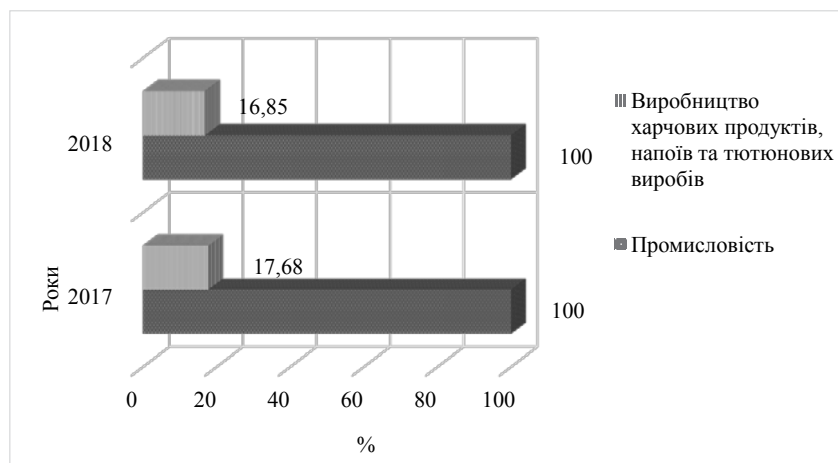

Рис. 2. Співвідношення обсягів реалізованої харчової продукції до обсягів промислової продукції у 2017–2018 рр., %

Таблиця 2

Зміна обсягів виробництва основних видів продукції харчової промисловості

Група товарів	Темпи приросту, %				
	2005/2004	2010/2009	2015/2014	2016/2015	2017/2016
Продукти харчування	+17,5	+10,7	+44,4	+8,5	+13,4
Хліб і хлібопродукти	-1,1	+12,3	+60,6	+11,1	+8,4
м'ясо та м'ясопродукти	+30,3	+2	+31,3	+7,3	+20,9
риба та продукти з риби	+29,8	+5,1	+60,2	+5,1	+1,7
молоко, сир та яйця	+23,4	+21,9	+28,5	+14,1	+20,8
олія та жири	+24	+9,6	+45,5	+13,4	+15,4
фрукти	+20,6	+5,1	+72,4	-1,8	+15,2
овочі	-8,3	+14,5	+30,8	-6,4	+10,3
цукор	+27,5	+57,5	+36	+17,8	+6,8

дукції, реалізованої за межі країни в 2018 р., становив 125 272,6 млрд грн (18,37% від обсягу експорту всієї української промисловості за цей період) (рис. 2).

Із цього співвідношення видно, що харчова промисловість України має велике значення, адже протягом років галузь утримує одне з перших місць у структурі промислового виробництва України та виробляє майже п'яту частину від загального випуску промислової продукції для економіки країни, підприємства цієї галузі забезпечують розвиток промисловості, а суспільство – стабільним випуском конкурентоспроможної продукції та формують продовольчу безпеку країни.

Необхідно зазначити, що найбільші частки реалізації харчової продукції припадають на виробництво:

- м'яса та м'ясних продуктів – 75 160,6 млн грн (2,92% до всієї реалізованої продукції);
- олії та тваринних жирів – 132 746,4 млн грн (5,36%);
- напоїв – 55 394 млн грн (2,18%);
- молочної продукції – 57 638,6 млн грн (2,3% до всієї реалізованої продукції).

Отже, харчова промисловість на загальнодержавному рівні займає перше місце за обсягами реалізованої промислової продукції серед усіх галузей промисловості і має позитивну динаміку питомої ваги.

Для дослідження тенденцій обсягів виробництва харчової продукції також було проаналізовано індекс харчової продукції (рис. 3).

Як свідчать дані, представлені на рис. 3, із 2007 по 2009 р. результативність галузі знижувалася в середньому на 3–6% щорічно. Це відбувалося внаслідок негативного впливу світової фінансової кризи на економіку України загалом та на діяльність підприємств харчової промисловості зокрема. З 2009 по 2012 р. приріст в обсягах виробництва становив щорічно 1–3%. У 2012–2018 рр. динаміка обсягів виробництва була нестабільною. Спади виробничої діяльності спостерігалися у 2013, 2015 та 2018 рр. на 5%,

10,7% та 1,5% відповідно, зростання виробництва – на 2,5%, 4,4% та 2,9% відповідно у 2014, 2016 та 2017 рр. Але у цілому порівняно з 2007 р. лінія тренду свідчить про загальну тенденцію до зниження темпів виробництва, що є наслідком низької платоспроможності населення.

Аналіз трендів обсягів виробництва продукції харчової промисловості в 2017 та 2016 рр. має позитивну тенденцію (табл. 2).

Зокрема, збільшилося виробництво м'яса та м'ясопродуктів у 2017 р. на 20,9% порівняно з 2016 р., значно зросли обсяги виробництва молока, сиру та яєць (+20,8%). У 2017 р. в Україні збільшено випуск хліба та хлібобулочних виробів на 8,4%. Також у цей період було збільшено обсяги виробництва олії (+15,4%) та цукру (+6,8%). Негативний результат за досліджуваній період бачимо лише у 2016 р. порівняно з 2015 р., його мали підприємства, що займалися вирощуванням фруктів (-1,8%). Стабільний ріст виробничої діяльності за останні роки спостерігається у молочної промисловості, борошно-круп'яній, м'ясній та на бакалійних підприємствах.

Необхідно зазначити, що основними перешкодами для організаційного розвитку галузі харчової промисловості в аспекті збільшення обсягів виробництва є недостатня ефективність ринків сільськогосподарської продукції, монополія деяких із торговельних компаній, низька якість сировини, зокрема і кінцевої продукції, невідповідність системи норм харчових продуктів європейській та міжнародній практиці, неефективна система надання кредитів, дотацій, високий ступінь зношеності матеріально-технічної бази і низький рівень інноваційних упрощень на підприємствах.

Проаналізувавши сучасний стан харчової промисловості України, можна виокремити низку проблем, які будуть стримувати організаційний розвиток підприємств даної галузі:

- незначна інвестиційна привабливість;
- скорочення обсягів постачання сировини від сільського господарства, від якого залежать ціна та якість продукції;

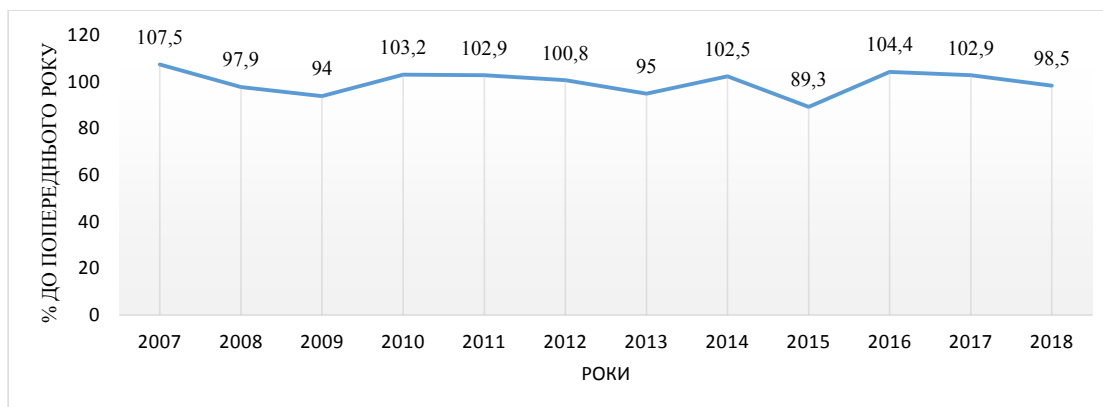

Рис. 3. Динаміка індексів виробництва продукції харчової промисловості за 2007–2018 рр.

- ціна на орендну плату за сільськогосподарські землі;
- кліматичні умови;
- застаріле обладнання та недосконала техніка обробки сировини;
- невідповідність міжнародним стандартам якості;
- залежність експорту української продукції від попиту на іноземних ринках;
- недостатня забезпеченість фінансовими ресурсами.

Для організаційного розвитку харчової промисловості України, необхідно прийняти та реалізувати такі заходи:

- розширити нові ринки збуту, а також реконструювати існуючі;
- дотримуватися міжнародних стандартів якості продукції;
- впровадити інноваційні заходи;
- залучати інвестицій;
- зацікавити фінансові структури, зокрема для надання вигідних кредитів для розвитку;
- переймати досвід розвинених країн.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, для ефективного розвитку харчова промисловість має як сировинну базу, так і трудові ре-

сурси. Проте існує низка чинників, що не дає поштовху до розвитку даної галузі, серед яких: інноваційний складник, інвестиційна політика, нестабільна політична ситуація та ін. Вирішення даних проблем та реалізація певних заходів дадуть змогу здійснити поштовх до розвитку харчової промисловості України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Прес-служба Мінагрополітики. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/24752> (дата звернення: 24.04.2019).
2. Статистичний щорічник України за 2017 рік. / за ред. І.Є. Вернера. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_seu2017_u.pdf (дата звернення: 03.05.2019).

REFERENCES:

1. Press service of the Ministry of Agrarian Policy. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/24752> (application date: 24/04/2019).
2. Statistical Yearbook of Ukraine for 2017. STATE SERVICE OF STATISTICS OF UKRAINE / edited by I. E. Werner. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_seu2017_en.pdf (application date: 03/05/2019).